

satirične priče, avtor svakako pretjeruje. Ono što je u priči tek spontani, nesvjesni otpor i jetka umjetnički simbolična osveta za vlastito siromaštvo, to u interpretaciji Moldavskoga postaje na neki način svjesna i gotovo organizirana borba protiv klasnog neprijatelja. Zaista je pretjerana i neosnovana tvrdnja da rugalice glupim, praznovjernim, nespretnim ljudima, a posebno glasovite rugalice »Pošehoncima« po pravilu simboliziraju predstavnike bogatih eksploatorskih klasa. S druge strane autor suviše olako i brzo donosi sudove o antireligioznim elementima satirične priče. Postojano javljanje vjerskog skepticizma, antiklerikalnosti, komičnog parodiranja crkvenih obreda u tim pričama pouzdano je tu prisutno. Ali izvor, smisao i domet svih tih pojava nisu još dovoljno ispitani. Nema dovoljno osnova za autorovu uopćenu tvrdnju da junak ruske satirične priče sam ne vjeruje ni u što, da satirička priča poprma crte ateizma, da su priče o vještom lopovu (na pr.) »od samog svog početka bile usmjerene protiv svemogućih religioznih vjerovanja«. Implicirati narodnoj priči tako moderna i suvremena gledišta ne odgovara ipak tradicionalnoj sredini koja je stoljećima nosila i razvijala simultano i fantastičnu bajku i vjersku legendu i satiričku priču. Da zaključimo: ova nam zbirka donosi izvanredno vrijednu i značajnu građu, studija i komentar daju važnih podataka i navode na zanimljive misli, ali šteta je što nisu pisani malo odmjerenije i što sadrže izvjesne apriorne sudove.

Maja Bošković-Stulli

Stief Carl, *Studies in the Russian Historical Song* by C. S. Köbenhavn. Rosenkilde and Bagger, 1953, 274 str.

Kopenhagenski univ. prof. dr. Carl Stief hoće, kakor pravi u uvodu, v svoji knjigi podati nekak uvod u problem ruske zgodovinske ljudske pesmi, ki ga je ruska znanost še komaj načela, nekak prvi pogled v njen značaj in raznovrstne oblike, hkrati prispevek k poznavanju življenja ruske ljudske pesmi v preteklih stoletjih.

V prvem poglavju nam predstavlja štiri lirične zgodovinske pesmi (v petih inačicah) iz zbirke petih velikoruskih pesmi, ki si jih je prepisal (ali dal prepisati) kaplan angleškega poslanstva na Ruskem v letih 1619—1620 Richard James. O prvi pesmi, zmagoslavnem spevu o ponesrečenem napadu krimskih Tatarov na Moskvo, avtor z nadrobno zgodovinsko analizo ugotavlja, da se nanaša na poslednji njihov poskus, zavzeti Moskvo s presenečenjem, pod kanom Gazi Girejem leta 1591, pa jih sam Gospodov glas zapodi v beg (str. 19—36). Dve inačici Tožbe Ksenije Godunove, ki po nagli smrti svojega očeta carja Borisa in ob zmagovitem približevanju Lažnega Demetrija žaluje, da bo morala »v temnu keliju stupiti, u igumeniji blagoslovitca«, pričata, da je pesem nastala v tednih pred samozvančevim prihodom (15. aprila—20. junija 1605), ki ji je pripravil še vse hujšo usodo (str. 37—46). V tretji pesmi, o smrti Michaila Vasiljeviča Skopina-Sujskega, mladega zmagalca nad samozvancem v Tušinu (24. aprila 1610), kaže pesnik žalost moskovskih meščanov zaradi hude izgube, škodoželjno veselje izdajalskih velikašev, ki so s tem povzročili izgubo Novgoroda (1611) in izdali domovino Poljakom; ne besede pa ob teh razmerah ne zine, da so junaka zastrupili (str. 47—53). Četrta pesem izraža ljudsko radost ob vrnitvi zamenišenega očeta carja Michaela Fjodoroviča Filareta iz poljskega ujetništva (14. julija 1619); nastala je neposredno po tem dogodku, da jo je mogel James še prepisati (str. 54—56). V sklepnem odstavku poglavja avtor še ugotavlja, da so te pesmi nastale v moskovskem meščanskem okolju, in brani nasproti Danilovu in Gudziju njihov ljudski značaj (57—60).

V drugem poglavju prof. Stief obravnava epske zgodovinske pesmi in to prav tako ob snoveh iz dobe »zmede«. Pesem o prevari in poginu Lažnega Demetrija je nastala tik po nesrečnikovi smrti in se po snovi in mišljenju ujema z uradnimi zgodovinskimi poročili. Daroviti pesnik se je kljub množici

motivov srečno ognil preobloženosti, tudi epski širini bylin in je strnjeno pripoved rajši poživil z dialogi. V sredini 18. stoletja je pesem iz bojarskih in mestnih krogov prišla med ljudstvo — kar se Jamesovim liričnim pesmim ni zgodilo — in se je razširila na vzhod, sever in severozahod, pri čemer se kljub delnim spremembam le ni preveč vrgla po bylinah (str. 63—98). Drugače je šlo pesmim v spomin Skopina-Sujškega, ohranjenih v več ko 20 inačicah. Prvzaprav so to tri pesmi. Prva je v prozni parafrazi ohranjen odlomek byline, vloženi v spis o smrti in pogrebu kneza Mich. Vas. Sujškega-Skopina; druga (6 inačic) je pesem v slavo Sujškega-Skopina, ki je očistil Moskvo Poljakov; tretja, ki poje o Skopinovi smrti, je razširjena daleč po ruskem severu, ob Volgi in Tereku ter Sibiriji, izgubila pa je zgodovinsko lice in se spremenila v bylino iz kroga kijevskega velikega kneza Vladimira Velikega (str. 96 do 135).

Tretje poglavje nam predstavlja najprej pesem o carici Anastas'ji Romanovni na smrtni postelji. V tri izmed vsega okrog 70 inačic zgodovinske pesmi zabavljivke o ženitvi Ivana Groznega s čerkesko princezo Mar'jo Temrjukovo, pri kateri jo njen brat Kostrjuk, ki žali Ruse, grdo skupi, so v arhangelskem okraju dodali kot uvod motiv, da prva žena Anastas'ja Romanovna umirajoča moža zaman svari, naj po njeni smrti ne vzame poganke za ženo, ampak Rusinjo — Anastasjino ime je bilo znano iz pesmi o Ivanu Groznem, morilcu sinovem, v katerem mati zaman išče sinu rešitelja. Osamosvojil pa se je ta uvod v samostojno pesem v treh inačicah pevske družine Krjukovih v Nižnji Zimski Zoloti na Zimski obali Belega morja (severno od Arhangelska) konec 19. stoletja (159—168). Druga pesem, balada o »Knezu Romanu, morilcu svoje žene« se je razvila preko byline v zgodovinsko pesem — očitno ima ta morilec samo isto ime kakor Roman Dimitrijevič (= gališki knez Roman Mstislavič, u. 1205), ki v bylinah — kakor Digenis Akrites ali Kralj Matjaž (Sloven. etnograf III—IV, 1951, 197 s.) — reši svojo ženo iz rok ugrabiteljev, v tem primeru Litvancev (Rybnikov, Pesni I, št. 73—75, III, št. 51, IV, št. 17; Kirjejevskij, Pesni V, str. 92—99; Gil'ferding, Onežskije byliny, št. 12, 42, 62); poskusi, ki naj bi nasprotno dokazali, so se izjalovili. Balade o brezimnem možu, ki ženo umori, ker si je zaželel druge, so znane pri raznih narodih, pri Rusih je dejanje osredotočeno okoli hčere, ki mater išče, pa najde umorjeno. S konca 18. stoletja sta se ohranili dve bylini s to snovjo, pri Kirši-Danilovu in pri Culkovu, obe o Romanu Vasiljeviču. V 19. stoletju je zapisana dolga vrsta bylin o Romanu, morilcu svoje žene; na Ruskem severu ob Pinegi se v 7 inačicah imenuje hči Nastas'ja ali Nastasjuška (Romanovna), tako tudi v inačici z obale Belega morja, ki jo je pela Agrafena Krjukova. Njena hči Marfa pa je po Kirjejevskega bylini Knez Roman in Marja Jurjeva spremenila bylino v zgodovinsko pesem o knezu Romanu, očetu Anastas'je Romanovne, žene Ivana Groznega. Stični točki za to sta bili pesmi o Sinovem morilcu Ivanu Groznem in o Anastas'ji Romanovni na smrtni postelji. (Str. 167 do 180.) »Ekskurz o izgubljeni pesmi o Anastas'ji Romanovni« podaja po policijskih zapiskih iz 17. stoletja skopo vsebino pesmi, ki jo je 16. aprila 1616 v vasi Luchu Kostromskega okraja pel skomoroch Pisanko Pozdejev, da je šla carica Anastas'ja Romanovna v cerkev Sv. Trojice v Trojicko-Sergjejevski lavri in videla že od križa pet vrst pred samostanom podobo Sv. Trojice v tej cerkvi (str. 181—184).

Četrto poglavje označuje kozaško zgodovinsko pesem ob razboru številnih inačic pesmi o Jermaku Timofejeviču, kozaškem piratu, ki pridobi carju Ivanu Groznemu oblast nad Zahodno Sibirijo: A. Kraj, B. Kozaki, C. Volitev atamana in esaula, D. Jermakov govor, E. Sibiriska vojna, F. Kazan', G. Donske inačice, H. Jermak in Bojarji, I. Pripetljaj s Karamyševim, J. Osvojitve Sibirije (str. 185—223).

Peto poglavje obravnava ob številnih inačicah pesmi o padcu Kazanji bistvo anekdotne zgodovinske pesmi. V njej gre le za posamezne dogodke iz daljšega dogajanja ne glede na njihov zgodovinski pomen: Car Ivan Grozni,

jezen zaradi počasnosti obleganja, ukaže saperja podkopnika z vsemi tovariši obesiti; ta pa pogumno ugovarja, češ treba pač počakati, da sveča, postavljena na smodnik, dogori. Prav tedaj se podkop razleti in dohod v mesto je odprt (str. 225—257).

Sklepno poglavje povzema izsledke iz vsega razpravljanja. Bistveni razloček zgodovinske pesmi nasproti bylini je tesna povezava z dogodki; pesem podaja neposredni dojem dogodkov na pesnika, razdalja med opisanim dogodkom ali osebo in pesnikom je prav majhna. Temu ustreza tudi slog, ki je preprost in naraven, občinstvo takega tudi pričakuje. O početku byline pa ničesar ne vemo. Osebnosti in dogodki so vzvišeni nad vsakdanjostjo, junaki in njih živali so čudežne velikosti in moči, taka so tudi njihova dejanja. Pripovedovanje je zložno in počasno, umerjeno na občinstvo, ki se mu nikamor ne mudi. Ni vezano na zgodovinsko resničnost. Slog je slavnosten, krasoten, dà preobložen. Iz primerjave s turško-tatarsko in starogermansko epiko meni Stief, da so pri teh narodih gledali na zgodovinske osebe in dogodke kot na čudežna bitja in na čudeže. Prehod z ene pesemske vrste v drugo, zgodovinske pesmi v bylino in narobe, meni Stief, da je omogočen s tem, da jih ne loči, če ne štejemo igrske pesmi, posebna pesemska mera. O historičnih pesmih novega sloga pa pravi, da so se pojavile nekako v 16. stoletju, ker se je tedaj spremenilo gledanje na zgodovinske osebe in dogodke. (str. 167—294).

Knjigo zaključuje kratek povzetek v danskem jeziku (str. 267—274).

Na koncu še nekaj pripomb. Glede na uvodoma podano opredelitev zgodovinske ljudske pesmi v nasprotju z bylino, ki nje nastanek v 16. stoletju na koncu razlaga iz spremenjenega gledanja na zgodovinske osebe in dogodke, naravnega namesto nadnaravnega, bi bilo dobro, ko bi bil avtor pritegnil v primerjavo tudi starorusko historično epiko, pesem »Slovo o polku Igorjevce« in njene predhodnice, odlomkoma ohranjene v pripovedovanju staroruskih kronik. Kljub epskemu slogu tu ni opaziti nikakega gledanja na zgodovinske osebe in dogodke kot na nadnaravna bitja in na čudeže. In to ob prav različnem razmerju do dogodkov tudi v Slovu in v ustreznih poročilih v južni Ipatjevski in v severni Lavrent'jevski kroniki. Prim. Evg. Ljackij, Slovo o polku Igorjeve, Práce Slovanského ústavu v Praze 1934, Skazanija o knjaze Igorje, str. 32—41, posebej o njegovem ubegu, str. 37—38. — K težavi, ki jo dela avtorju sklepna vrsta v lirski pesmi o Skopinu-Sujskem — »i v Latynskuju zemlju prevratili« (str. 53) — je pripomniti, da jo je treba razumeti kakor avtorjev stavek na str. 52, ko pravi o »semobojarščini«, da »their reign... played the country into the hands of the Poles«. — K str. 56 pa je pripomniti, da prof. Stief tam ne loči dobro trditev V. V. Danilova glede pesmi Richarda Jamesa od trditev N. K. Gudzyja. V op. 1., str. 470, Istorii Drev. russ. literatury (1945 = angl. izd., str. 504, op. 13), priznava Gudzy Danilova trditev, da sta oba zbornika Jamesov in Kvašaninov produkt »ne narodnogo, ustnogo, a individual'nogo, knjižnogo tvorčestva«, samo glede Kvašanina; glede Jamesovih zapisov pa pravi sam v tekstu, str. 470 (504), da v obeh tam navedenih pesmih (o Kseniji Godunovi in o Skopinu Sujskem) »kak i v drugih, zapisannyh dlja Ričerda Džemsa, tradicii ustnoj pesni sočetajutsja s knjižnim stichtvorstvom...«

Ivan Grafenauer

Néprajzi Értésitő. Nemzeti múzeum. Néprajzi múzeum Évkönyve. XXXVI. 1954. Str. 316. — XXXVII. 1955. Str. 316. Budapest.

Madžarska etnografija je imela do konca zadnje vojne dvoje glasil: poleg Ethnographije še A Magyar néprajzi múzeum Értésitője (Vestnik M. etn. muzeja), ki je z letom 1944 prenehal izhajati. Sedaj so ga obnovili pod krajšim naslovom »Néprajzi értésitő« (Etnografski vestnik) in s podnaslovom Letopis Etnografskega muzeja. Medtem ko je Ethnographia namenjena predvsem episom iz območja družbene in duhovne kulture, je NE namenjen raz-